

IZ KRITIKA O KNJIZI PJESAMA „AZIL ZA NEBESKA TIJELA“ :

KRITIČARSKA RECENZIJA KNJIGE PJESAMA RADNOG NASLOVA *AZIL ZA NEBESKA TIJELA* LANE DERKAČ

Istaknuta pjesnikinja srednje generacije, Lana Derkač, u svojem novom rukopisu u jednu cjelinu povezuje svemir, zemaljsku prirodu, ljudsku kulturu, predmete, promišljanja i osjećaje, a njezine refleksije i emocije zahvaćaju i aktualno stanje svijeta, od nestanka šuma preko ratova do izbjeglištva, pri čemu zemljopisnost i putopisnost igraju značajnu ulogu. Na djelu je nekovrsna borhesovska enciklopedičnost i svojevrsno ujevićevsko pobratimstvo lica u svemiru, ispisani svježim i potentnim jezikom koji stvara osebujuć svijet djela možda presudno obilježen antropomorfizacijama/personifikacijama. U tom smislu ključnim se doima iskaz „Krilato nebo uzleti i više nije prostor, / već biće.“ iz pjesme *Hiromantija*, jer u novoj autoričinoj poeziji jesen renovira ljeto u hotel i instalirat će zahlađenje kao klima-uređaj, temperature se sunčaju, soba je drogirana, lišće kašlje, rečenica je agnostik, a Sunce kućni ljubimac; ali ne bilo čiji ljubimac nego Davorov, a Davor je, znano je iz ranijeg pjesništva Lane Derkač, pjesnikinjin životni/ljubavni suputnik, također pjesnik koji se u svojoj zadnjoj poetskoj knjizi, među ostalim, bavio i nebeskim tijelima, a kako su nebo, nebeska tijela i univerzum česti motivi u aktualnoj Laninoj poeziji, onda je na djelu i pjesnički dijalog dvoje (zaljubljenih) supružnika. Autorica svoju intimu dodiruje i na druge načine, na primjer obavještavajući čitatelje što je zaokuplja dok čeka mamografiju, čime se priključuje onoj liniji suvremenog hrvatskog pjesništva koje ne bježi od intimnog i privatnog, od emotivno obojene stvarnosti, ali na način vrlo udaljen od onog što se obično naziva stvarnosnom poezijom. Njezin stilski iskaz, naime, obiluje figurama asocijacije, ponajprije, rečeno je već, personifikacijama putem kojih stvara osobit, nadrealnim pa i fantastičnim obilježen svijet, za koji su ipak bitni i neki sasvim konkretni, stvarni toponimi poput Moskve, Krakowa, Banja Luke, ili Wiener Neustadta. Također su bitna i stvaralačka imena iz povijesti umjetnosti poput Marca Chagalla (logično, veza s nadrealnim i fantastičnim) i Boba Dylana (poveznica je posvećenost kreativnom pristupu riječima i sintagmama, što će autorica manifestirati i povlačenjem paralele između tragača za zlatom koji ispiru grumenje i tragača za riječima koji ispiru čestice svjetla i imenice), ali i Desnice, Rubensa, Herberta, Mozarta. Svi navedeni sastojci tvore dojmljivo složenu cjelinu ispunjenu jezično-stilskim bogatstvom i sugestivnom atmosferom u kojoj se primjećuje istovremena zaigrana zapitanost i zabrinutost svijetom oko sebe, cjelinu za koju se čini da bi mogla biti vrhunac dosadašnjeg opusa Lane Derkač. Stoga preporučujem ovaj rukopis za potporu Ministarstva kulture i medija.

Damir Radić

O CIKLUSU PJESAMA IZ „AZILA ZA NEBESKA TIJELA“ ZA EMISIJU „POEZIJA NAGLAS“ 3. PROGRAMA HRVATSKOG RADIJA

Poeziju Lane Derkač odnosno njezin poetski princip mogli bismo opisati kao sudar. Sudar svjetova. Između ostaloga, to je vidljivo već iz naslova njezinih brojnih zbirki poezije „Usputna raspela“, „Utočište lučonoša“, „Eva iz poštanskog sandučića“, „Škrabica za sjene“, „Šuma nam šalje stablo e-mailom“, „Striptiz šutnje“, „Šah sa snijegom“ i „Posvajanje neba“. To nije jeftini trik, nego imamo osjećaj da snažan sudar svjetova apstraktnog i konkretnog, duhovnog i materijalnog nastanjuje ovu pjesničku svijest i da taj konflikt rezultira stalnim pokušajem da se nađe srednja vrijednost, točka mira, koja, međutim, izostaje. Pjesme su vrlo napregnute i napete, pune šokova svoje vrste: riječ je o posebno osjetljivoj autorskoj svijesti koja ne stvara sinteze doživljaja, nego ih ostavlja u donekle sirovom obliku, onako kako su zapljusnuli svijest. Ne čudi stoga da svakodnevica i sve vezano uz nju ulaze direktno u pjesmu. Derkač to čini iz uznemirenosti koja ne prestaje sasvim ni činom pisanja, i prorade doživljenoga u zbilji koja je, kao i većini ljudi, puna i neugodnih udaraca. Gdje je točka smiraja?, mogli bismo zapitati ovu pjesnikinju, koja sudara stalno svoje dojmove i stvara iz toga moćne i uvjerljive sintagme. Ipak, postoji izlaz. A to su putovanja, kako doslovna, tako i metaforička, te osjećaj duhovne punine. Ima kod Derkač dovoljno slobodnog prostora i za snažnu maštu: fantazijsko je ponekad odlično realiziran bijeg iz carstva surove zbilje u kojoj neke subjekte muči, između ostaloga, i tahikardija. Zato Derkač na samom početku rukopisa kaže: „Katkada poželim prespavati u bukvi stola i jelovini ormara/ Provesti popodne u obzoru, nekoliko kilometara nad Zemljom“. Ponekad pjesnikinja progovori gotovo infantilnim slikama, koje zbog toga imaju posebnu svježinu: „Nebo pomisli kako više neće/ ostati na Zemlji./ Pa uzleti. Na njemu izraste oblak, grumen soli.“ I dalje zagledana u nebo, čak i tijekom svakodnevnih prozaičnih aktivnosti poput skupljanja vrećica nakon kupovine, Derkač se odjednom upita: „Eh, da mi je znati tko rašpa oblake nad terasom:/ Kad nebu dosade, ukloni ih i opet zategne/ svoju modru kožu“. Lucidne su to slike, a nastaju iz stalnog sraza, ili sudara kako smo početno ustvrdili, neba i zemlje. Ta vrsta dvostrukosti ili podvojenosti na fizičko i metafizičko vidljiva je gotovo u svim pjesmama ovog rukopisa. Derkač kaže: „Živim u juhi/ u kiši između zemlje i neba./ U juhi su peršin i golubovi. Njeni smo sastojci. / Stanujem između neočišćenih, sirovih riječi/ između neočerupanih ptica/ i neoguljenog povrća.“ Osim takvih pjesama, postoje i one ponešto pripovjednije, koje ubace pokoju zgodu s putovanja s partnerom, čovjekom koji je fokus emotivnog života pjesnikinje. I kao stalni motiv povlači se kiša. Ta kiša ulazi u svakakve sintagmatske nizove, ali očito je da sunce nije povlašteno stanje duše. Nego su to kiša i oblaci. „Dati glas kiši“, kaže pjesnikinja, „Isto je što i obratiti se životu“. I zaključno, ovo je unatoč uronjenosti u zbilju, poezija gotovo nasilno jake mašte koja stvara te značenjske sudare. Sve odiše napetošću, slike su uvijek dosta grubo miješanje sirove zbilje i pomalo divlje mašte: „Vrijeme je anestezija./ Što dalje, sve je jača. / Pa možda sva sjećanja zaspu./ Obzor je veliki lakmus papir/ na kojem će vrijeme,/ ako i samo ne zaspe, /testirati sve odnose. /Pokazat će koji su kiselina.“ Ipak, očaranost kišom sastavni je dio očaranosti samim nebom, kojem je posvećeno najviše pjesama Lane Derkač, u ovom iznimnom rukopisu njezine nove poezije.

Irena Matijašević

PREPOZNATLJIVA POETIKA (tekst objavljen u „Vijencu“ uz ciklus pjesama iz „Azila za nebeska tijela“)

Lana Derkač autorica je više zbirki pjesama, nagrađivana je, uvrštavana u brojne antologije, a djela su joj prevedena na mnoge jezike. U Vijencu donosimo ciklus pjesama pod naslovom Udomljavanje Sunca, iz zbirke koja je upravo dovršena, Azil za nebeska tijela. Riječ je o odličnim pjesama koje se nastavljaju na prepoznatljivu poetiku Lane Derkač, no donose i inovacije, prije svega u ludičkom aspektu, jer nove pjesme povezuju prirodu, povijest, pop-kulturu, arheologiju i svemir na iznimno dinamičan i originalan metaforički način. U temelju jest upravo nebeski svijet, dok je Zemlja tek mimesis univerzuma: „Afrika u svemiru? / Kao da svemir nema svoju Afriku! / Kontinente koje je preko indiga / neba / kopirao na zemlju.“ Kritika je uočila da je u središtu autoričina pjesničkog jezika upravo odnos s Drugim, te intermedijalnost. Sanjin Sorel ističe i kao zanimljivu osobinu poezije Lane Derkač „antropologizaciju prirode s naglaskom na egzistencijalnom osjećanju te stvarnost koja naglašava prazninu“. Posebno treba naglasiti komunikaciju, koja je često temeljna relacija u pjesmi. Riječ je o komunikaciji između njih dvoje, njega i nje, ali u poeziji Derkačeve grad se dopisuje s nebom, smrt ima svoj rukopis. U pjesmama Lane Derkač sve je povezano u kolopletu kaosa. Već u prethodnim knjigama priroda nije shvaćena kao odvojena od povijesti, uz nju se vežu i pojmovi koji su iz sfere politike ili još nekih disparatnih područja. Kako je uočila i Tea Benčić Rimay pišući o poeziji Lane Derkač, pjesnikinja u poeziju uvodi grube lekseme iz svakodnevnice. Nekad su to motorne pile, neboderi, a u novim pjesmama spominje se radio koji se povezuje s pljačkašem, svemir s nasiljem (kao obiteljski nasilnik), a u novim pjesmama nebo je povezano s atletikom: „Predvečer s balkona motrim / atletičare / koji trče nebom ujednačenim /ritmom.“ Personifikacija je važna zato što se i predmeti i ljudi „useljavaju“ u metafore te se stvara beskonačan niz prenesenih značenja. Zanimljiva je i pjesma Staviti točku iz prethodne zbirke, Hotel za mrtve, jer u njoj se opisuje proces označavanja koji se nikad ne može zaustaviti: „Podebljam točku i izbljedi je sunce. / Potom je neki događaj pretvori u zarez / što reže nebesku plijesan.“ Plijesan se javlja kao lajtmotiv i u novim pjesmama: „Sve oko mene je plijesan: zemlja, / šljunčani put, krošnje. / Čak i nebo kojim idu svatovi i / muzikaši, / redaju se odavno svršeni državni / udari i građanski ratovi“. Jedna je od relacija o kojoj govori autorica povijest – svemir, odnos vremena i beskonačnosti, važno je i spominjanje Boga, ovaj put je riječ o „nijemom bogu“ ili Bog koji je domestificiran: „U kući uz šumu Bog upravo mijesi / tijesto ruke. / Uho čuje njegovo disanje.“ Kao konstanta u poeziji Derkačeve u posljednjim zbirkama pojavljuje se dijalog, obraćanje lirskom junaku Davoru, kojem junakinja poručuje, na kojeg se naslanja, a ti su dijalozi nerijetko i upad stvarnosti u tkivo pjesme, koja postaje sve apstraktnija. U novom ciklusu nalazimo pjesmu Marc Chagall, možda i ponajbolju, u kojoj se lirski subjekt Davor vraća iz azila za napuštena nebeska tijela. Sunce je personificirano, ono je poput psa koji se udomljava, gubi, pa nalazi u fantazmagoričnim slikama Marca Chagalla. No Sunce ne ostaje zarobljeno na platnu, ono bježi „već je nad šumom“, i čini se da u tom demonskom svijetu, kako ga Derkačeva opisuje, vrijeme je konačno za manihejsku borbu: „Obračun / volontera svjetla s pristašama tame.“ I kad se spominje odnos teksta i prirode, to je pak kontinuitet poetike Lane Derkač još od zbirke Šuma nam šalje stablo e-mailom, gdje nalazimo semiotiku šume, jer „tiskana slova u šumi izazivaju nesvjesticu“. U pjesmi Šuma i njene sestre iz spomenute zbirke spominje se povezanost tijela i drveta „nazrijet

ću stablo / što pije i raste iz mog krvotoka“. Šuma je živo biće, ima sestre „njene divlje sestre“. Priroda ulazi u urbani ambijent i u tijelo, a komunikacija s prirodom je tehnologizirana. U novim pjesmama povijest je pušač, a šuma podsjeća „na nagorjeli papir u kojeg omara/omata debla umjesto duhana, dok je povijest postala „piromanka, sve češće pali šumu“. Niz pjesama u zbirci predstavlja svojevrsni prikaz simultaniteta, paralelne svjetove u različitim dijelovima Zemlje, pjesnikinja spaja pop-kulturu, metatekstualnost, snovitost (pjesme John Lennon i pjesma Bob Dylan). Na kraju, riječ je o odličnim pjesmama kojima Lana Derkač nadograđuje svoju poetiku, koja postaje sve izbrušenija, dublja i preciznija, te metaforički nadrealna jer sjajno dočarava izraziti tenebrizam suvremenog svijeta, s tim da je za razliku od poetike prošle knjige, Hotel za mrtve, Derkač u novom ciklusu još više okrenuta Suncu, svjetlosti, ludičnosti i mašti.

Darija Žilić

IZ TEKSTA O FINALISTICAMA NAGRADE „ZVONKO MILKOVIĆ“ („Azil za nebeska tijela“ ušao među 5 najboljih hrvatskih knjiga vezanih za intimističku ili zavičajnu tematiku)

Lana Derkač u *Azilu za nebeska tijela* tematizira odnose nebo (univerzum) – zemlja – čovjek (ja kao ljudsko biće i pjesnikinja). Univerzum (nebo) i ljudski svijet (zemlja) funkcioniraju platonovski: u toj je podjeli naš svijet teatar sjena (tako je nazvan prvi ciklus, koji daje temelj cijeloj strukturi): sve je u titranju, preoblikovanju, „prijepisu“, odražavanju: naš je svijet igra odraza nebeskog postava. Čak ni umjetnost, po definiciji prostor slobode i imaginacijskih neograničenosti, i kad ne mari za konvencije, šablone, pravila koje je umjetnost sama iz svoje slobode postavila, ne uspije izreći istinu kao stabilnost jer je svijet nepostojan i titrav (*Marc Chagall* – pokušaj definiranja Sunca i neprestano izmicanje: *No Sunce i njemu odbjegne i lebdi visoko na nebu sa/ snovitim bićima, bokorom, svijećnjakom, pticom./ Chagall ga više ne dohvaća*). Lana nastoji uspostaviti nov (osobni) prostor slobode bez obzira na svekolike izvanjske granice, slijedi imperativ temeljen na osobnoj odluci i uvjerenju da će takav jezični model, koji je iskliznuo iz kolotečine, biti dosežan recipijentu i komunikativan. Meandri Lanine misli, pa onda i stiha/rečenice, začudni su: sastoje se od niza pritoka-ponornica koji pridolaze iz najrazličitijih mogućih domena, dodaju nekom polaznom repertoaru leksika sasvim nepretkažljiv sloj (šnenokle su oblaci servirani za doručak, čitaju iz zdjelica svoje legende, ruka je grabilica, Bog mijesi ruke od tijesta...) tako da, slijedeći instrukciju pjesme, hodamo začudnim svijetom koji učimo prepoznavati uvijek iznova buduću da je u stalnom je preoblikovanju, titranju i igri značenja. Veza i nepovezanost s univerzumom nisu trajni i sigurni: u pjesmi *Nijemi Bog* čak je i Bog, sa svim svojim prerogativima, bespomoćan prema datostima kako smo ih postavili (pokušava govoriti, no jezik mu se *povija kao list na vjetru* – ne proizvodi ni zvuk, kamoli Riječ – svoje svjetotvorno sredstvo... ili je stvar samo u tome da ne dopire do nas, što poruku mijenja, ali ne u vrijednosnom smislu).

Ciklus *Rečenica je agnostik* pokušaj je i nastojanje spoznavanja i verbaliziranja neizrecivosti stvarnosti: postoji instrumentarij i metodologija, no spoznaja je uvijek nešto dalje, nešto iza razine u kojem jesmo. Rečenica je struktura temeljena na pravilima (sintaktički), a autoričin svijet je prostor nesigurnih rubova pa ona, da ga izreče, kida kodove stvarajući osobni diskurs, na paradigmatškoj razini (uključuje semantički neočekivane riječi na mjestu gdje uobičajena komunikacija očekuje nešto drugo (ostanimo na već navedenom primjeru: *šnenokle iz zdjelica čitaju svoje legende*).

Lirsko ja dodirnuo je jakom zbiljom (pjesme o ratu, aktualnom stanju svijeta i posebice Europe, o državnim udarima i sl.), no ono ne prihvaća zov stvarnosne poetike nego takvu, jaku zbilju, uspijeva usisati/razgraditi/ugraditi u osobni prostor i kodove. Lanina montaža raznosfernih momenata (banalnih, astralnih, vizionarskih... fraza/slika/leksema) stvara začudne vizure, pejzaže-mješance koji nas pitaju o optici na koju smo pristali kao na svoju zbilju i svoj svijet. Prisne vizure više nisu dovoljne: probijamo opnu i križamo Zemlju sa Svemirom (*Oblak je progutao kvasac za uskrсну pincu. / I dan se širi poput kruha ostavljenog da nabuja.// Europa je dementna, gotovo se ne sjeća/ svojih kuća-ptica*). Lanin stih zahtijeva posebnu pozornost jer je u njemu, zbog postupka montaže disparatnih razina, svaka riječ naglašena: u se zbližavanjima događaju „kratki spojevi“, prštanje nepredvidljivih značenja pred kojima stoji čitatelj sa svojom sposobnošću i umijećem uznačavanja, semantizacije, za što ne postoji rješenje izvan samog čina čitanja i čitateljeve dosjetljivosti kako interpretirati

ponuđene sklopove. Lanina je poezija sustav snažnih slika koje usporavaju čitanje, a to je usporavanje nužno da se nekako naturaliziraju u našem svijetu u kojem, zbog imperativa brzine naročito, svoje postojanje, percepciju i reakcije automatiziramo.

Vjerujući riječi kao Riječi, Lana svijet transformira u pjesmu: živeći pod dvostrukim svodom (*O svodovima*, zadnja pjesma završnoga ciklusa *Dok ručamo, zima mora šutjeti*) – svodom neba i poezije (*Budim se pod zvjezdanim svodom./.../ Slova se koprcaju pod niskim svodom knjige koja se sklapa/ i stješnjuje*), nastoji u njemu uspostaviti svoj raspored pogodan za život, premda – privremen i nepouzdan, budući da je, po svojoj prirodi – ili bar po autorskoj doživljenosti, tek nužna (i lijepa), ali trajna igra promjena (*Ali tko garantira da nebeski svod nije ravan? Ili/da ga oni što tope kovine neće izravnati*).

Emilija Kovač

U blistavu zagrljaju neba i zemlje

Lana Derkač, *Azil za nebeska tijela*, Zagreb: V.B.Z., 2025.

Znano je da je pjesnikinja Lana Derkač nagrađena za zbirku pjesama *Azil za nebeska tijela* nagradom »Tin Ujević« u 2025. godini, što je visoko priznanje i znak osobito pozitivnog vrednovanja i recepcije njezina pjesništva. Nakon takve nagrade očekuju se i kritički prikazi radi posredovanja tog djela širem čitateljstvu. Na web stranicama Društva hrvatskih književnika može se naći Obrazloženje povjerenstva za odabir prvonagrađene zbirke u čije se ime potpisuje Željka Lovrenčić, u kojemu se ističu »postmodernistička svježina, inovativnost i izvornost zbirke«, te s jedne strane »igra riječima« i »smiono slaganje rečenica od najneobičnijih metafora« a s druge »društveni angažman i važne poruke«. Dodaje se da je pjesnikinja Derkač »sklona filozofskom razmatranju života i svijeta oko sebe, te da »uspješno spaja naizgled nespojivo, stvarnost i fikciju, svakodnevicu i snove«. S obzirom na teme, »Lana Derkač promišljeno i kritično progovara o svemu onome što je dio našeg postojanja u ovome trenutku i na ovome planetu«, što je najšira tematska lepeza koja se daje zamisliti.¹

Na portalu Kultura u Zagrebu Josipa Marenić piše da je zbirka »kompaktna« unatoč svojoj dužini, i to jednako u svih sedam cjelina, da je odgovorna prema čitateljima i ne zapada ni u jednu krajnost u smislu težnje za praznom stiliziranošću ili pak za izravnim, nestiliziranim kazivanjem, da je refleksivna i da sadrži i otpor prema narušavanju prirode do koje joj je stalo kao i otpor prema ratu. Izdvajajući cjelinu Između mene i mene, Marenić piše da je ona posebno ističe zbog toga što sadrži osobnu kvalitetu koja će čitateljima biti bliska.²

Većina će ranijih kritičkih tekstova uz prethodne zbirke Lane Derkač također već istaknuti jedinstvenost i originalnost te poezije, njezinu navadu spajanja udaljenih značenjskih polja, sklonost motivima prirode, neće previdjeti ironiju i grotesku, začudnost, duhovnost, asocijativnost i bajkovitost. S druge strane, kritika će različito tumačiti osobito dvije sastavnice te dojmljive poezije: profil njezina subjekta i odnos prema svijetu stvarnosti.

Kako nakon tih prvih prosudbi još jednom čitati Laninu zbirku *Azil za nebeska tijela*? Prvo pitanje koje se nadaje jest: Što su temeljne teme i predmeti u fokusu te zbirke?

Tema neba. Prva uočljiva fascinacija, istodobno i prostor i tema, jest svemir i nebo, s nebeskim tijelima Suncem, Mjesecom i zvijezdama i atmosferskim, meteorološkim pojavama – oblacima, kišom, vjetrom i snijegom, što zamjećuje i Darija Žilić u *Vijencu*: »U temelju jest upravo nebeski svijet.«³ Ta je nebeska sfera, kako se registrira pjesničkim okom, razvidna u brojnim pjesmama, kao na primjer u sljedećim stihovima:

O svemiru: *Svemir je pun glasova.* (»Nijemi Bog«, 22), o Suncu: *No Sunce ... lebdi visoko na nebu sa snovitim bićima, bokorom, svijećnjakom, pticom.* (»Marc Chagall«, 12), o Mjesecu: *A Mjesec, kako stari, bora se i skuplja* (»Loza i forenzika«, 97), o zvijezdama: *Kad god je Bogu bilo dosadno na nebu, crtao je zvijezde.* (»Preuređivanje stana«, 120), o nebu: *Je li nebo uopće jedno tijelo s obzirom na toliki razmak? Kako se ono giba? Upravo je zakoračilo u zoru.* (»Pod svodovima«, 135), o oblacima: *Jutro nad Moskvom instaliralo je igricu oblaka kao ikonu na kompjuteru.* (»Oblaci nad Moskvom«, 34), o vjetru: *Vjetar, još uvijek pažljivo, veze*

nebom. («Dok nas još ima», 123), o kiši: *Prognoza najavljuje histerični napad kiše i tek sutra njeno smirenje.* («Alzheimerov pozdrav», 30) i snijegu: *Borovi stražare uz rub ceste. Paze da ne zaspu dok naoružani snijegom čuvaju obitelj.* («Zimska ljubavna pjesma i smrznute riječi», 128).

Iako su nebeska tijela i pojave znani poetski rekviziti, već je iz navedenih primjera razvidno da su oni oživljeni, personificirani i antropomorfizirani (npr. Mjesec stari i bora se), što je Lanina poetska specijalnost, te da se zamjećuju u različitim akcijama kao što su: nebo je zakoračilo u zoru, vjetar veze nebom itd., dakle višestruko su i živopisno aktivirani.

Tema Zemlje. Druga paralelna, a istodobno antitetička sfera, jest planet Zemlja, s njezinim površinama, planinama, šumama i rijekama. Ta je sfera složenija, posebice stoga što sadrži i slabo prikrivene probleme – suše, epidemije/bolesti, ratove i požare, kako je razvidno u primjerima:

Nebo je feniks, / Zemlja nije ptica. («Snježna kraljica», 133). *Zemlja je opet žedna. / Tko bi znao hoće li prvo kiša ili krv / dospjeti do njenih iznutrica!* («Razred», 126), *Planina provlači potok kroz ušicu od stijena. / Pa njime hoće zašiti usjek.* («Švelja», 56), *Šuma je tkalački stan. / Stabla su niti / za koje se hvataju mahovina, lišće, bube / pa tako biva istkan čupavi tepih Zemlje.* («Šuma i geometrija nisu u srodstvu», 52), *Za suše vatra prvo uhodi, potom lako zapleše tango. / I sve je bliže stablu koje će zagrliti pa pojesti / kao bogomoljka svog mužjaka.* («Samo su cesti ostala gnijezda», 74) i *Iznenada poželim kopati po povijesti Zemljine bolesti i sjeti. / Talogu ratne misli i logorima.* («Veliki petak», 37).

Uza sve glavne pobrojane elemente zemaljske dimenzije u diskursu ove zbirke, zamjećuje se i tema vremena i zaborava, Alzheimerova, bolesti s kojom se suočavaju ljudska bića. Na primjer, u sljedećim ulomcima:

Alzheimer guta ptice u ljudima. / On je pogrebno poduzeće, / svakog trenutka pokopa barem neko znanje, / baci zemlju preko trulog sjećanja. / [...] Alzheimer je najveće reciklažno dvorište. («Mislim da sam našla drvo iz kojeg izlazi Pero Djetlić», 27)

Priznajem, živim sa zaboravom, / onedavno imamo sve više zajedničkih tema. / Odbijam ga kao prosca, / a ipak si je dio mog pamćenja uzeo za miraz. / Ali toga se više ne sjeća. / Iščekujem da prošlost izroni, / ne želim da mi poligamni zaborav bude partner. / Neka ga netko drugi poljubi. / Pa što onda ako mi je / Alzheimer poslao pozdrav! («Alzheimerov pozdrav», 31).

Ta vrlo plodna tematska crta zahtijeva posebno proučavanje, sada tek napominjem da je posljednja navedena rečenica pokušaj ublažavanja ili eufemizacije susreta s Alzheimerovom bolešću – istodobno i psihološki mehanizam i retorička/stilska figura, štoviše paradigmatski uzorak koji uvodi u poliperspektivno poetsko razmatranje prolaznosti, pamćenja, zaborava i moći vremena.

Tema suodnosa neba i Zemlje. Obje sfere ili dimenzije, i nebeska i zemaljska, utječu jedna na drugu i povezane su brojnim osjetljivim suodnosima. Štoviše, zemaljska površina prekopirano je nebo, ili kako bi se moglo izreći molitvenim citatnim izrazom »kako na nebu tako i na zemlji«, što je razvidno u pjesmi »Teatar sjena«: *Kao da svemir nema svoju Afriku! / Kontinente koje je preko indiga neba / kopirao na Zemlju.* (11) U pjesmi »Oblaci nad Moskvom« zemaljska se sfera projicira recipročno na nebo: »A kako i bi kad je ja vidim na nebu! U oblacima prepoznajem prizor koji mi je opisala i čekam razvoj radnje.« (34) Nebo i Zemlja/zemlja, unatoč razdaljinama, upućeni su jedno na drugo, prepoznaju se jedno u drugome. Usto, ova se zbirka zalaže za prisno prijateljstvo s prirodom i gotovo indijansku

senzibiliziranost za prirodne pojave s kojima su i oni i sve u prirodi u odnosu bratstva i sestrinstva. Takvo gledište prirodu ne razumijeva samo kao resurs već kao živi entitet. Tu je umjesno citirati, već citiran drugdje, i vrlo sretan iskaz Damira Radića o ovoj zbirci: »Na djelu su nekovrsna borgesovska enciklopedičnost i svojevrsno ujevićevsko pobratimstvo lica u svemiru, ispisani svježim i potentnim jezikom koji stvara osebujan svijet djela.«⁴ Posebno ovdje ističem »ujevićevsko pobratimstvo lica u svemiru«, kako slijedi i u sljedećim ulomcima: *Zemlja mu (nebu) daje barem polovicu svog vjetra / kao da mu je sestra i tamo gdje ga, nijema, / najduže zadrži u zagrljaju, / okameni se u planinu.* (»Hiromantija«, 44). I osobito impresivan ulomak:

U prosincu milijuni umanjenih zvijezda / svijetle na Zemlji. / Ne znam koja je od tih umanjenica moja lampa, / a koja majčina. / Čitav svemir preseli se na Zemlju / i svaka zvijezda svemirski je brod što uz nju pristaje. [...] Nije važno je li moja zvijezda Alpha Centauri A, / Arktur, Izar, Vega ili neka druga. / Ni kako se zove ona majčina. / Nije važno ni kad će se na Zemlji ugasi / i vratiti u svemir. / Važno je da danas blista. (»Zvijezde, svemirski brodovi«, 121)

Ovo potonje spajanje svemira sa Zemljom, i svjetlost njegovih zvijezda u rukama protagonistice i njezine majke, kulminacijski je prizor tog srodstva i sraza neba i Zemlje, svemira i ljudskih bića. Nasuprot sjedinjenju neba i Zemlje i sjedinjenju ljudskih bića s prirodom stoji u antitetičkoj protivnosti napadna invazija tehnologije u ljudskom življenju, kako tiho prosvjeduje pjesma »Koliko pisaca odjednom!«: *Između mene i mene / bespolno su se namnožili pametni telefoni, / Facebook stranice i kiborg-prijateljstva. / Svi moji odnosi pretvoreni su u kiborge.* (92/93)

Metapoetska tema. Istodobno, unutar tog prostornog okvira i suodnosa umještena je i meta-poetska tema o pjesništvu i samoj pjesnikinji. Mnoštvo stihova prokazuju poetiku Lane Derkač, a sljedeći je ulomak simptomatičan:

Plamen je pisac. Vrijeme je pisac. Čak i bolest / [...] Kad bolest upiše svoj kod u tijelo, ispisala je zaplet. [...] Između njega i njega, između mene i mene, nas i nas, njih i njih, nas i njih, napeto se čeka na njen rasplet. (»Koliko pisaca odjednom!«, 93)

Pjesma iz koje je ulomak kazuje prvenstveno kako vrijeme piše književnost između »mene i mene«, »mene« nekada i »mene« danas, no postoje i drugi pokretači književnih priča, poetskih ili proznih, i čini se da ta naslovna uzvična rečenica ne podrazumijeva konačan popis, već nezavršeni niz pisaca koje književnik/poeta može prepoznati i dati im riječ. U konačnici, to znači da pjesnikinja osluškuje i osigurava prijenos poruka raznolikih metaforičkih kazivača iz prirode ili iz društva, čak iz tehničkog i virtualnog područja. Tako se odgovor na nejasno pitanje o odnosu poezije Lane Derkač prema stvarnosti vjerojatno i naslućuje. No još relevantniji poetski zapis o njezinoj poetici, posebno ove zbirke, jest sljedeći:

Pisac rabi osjećaj kao vezivni materijal. / Sazida pjesmu ili priču, kuću i svemir. / Slažući riječi, sazida livadu, golubove i forum. / Kopije otopljenih ledenjaka, vjetrova / i polarnih medvjeda. / Prekopira tišine koje i jesu i nisu tišina / jer su podignute izgovorenim riječima! / Načini vjerne preslike represija i tortura / s temeljem i krovom, kao da su kuće. / Već prilično vješt, / pripazi da mu azilanti od riječi-blokova / zadrže oblost. (»Pisac«, 106)

Tako se i potvrđuje značenje metaforična naslova zbirke. Poezija je azil, i to ne samo za nebeska tijela već i za svekoliko polje riječi koje pisac-zidar udomljuje u svoju poetsku kuću. Na taj je način jasnija i referencija na Davora u pjesmi »Marc Chagall«: *Davor se vraća iz azila za napuštena nebeska tijela. / Udomio je Sunce poput psa.* (12) Pišući o zbirci Davora Šalata u

kritici pod naslovom Šalat i svemir, Krešimir Bagić kaže: »Zbirka *Zvijezde, davna lica spašenih* razrađuje ograničen broj motiva. Najčešći i najvažniji su: svjetlost i noć, sunce i mjesec, snijeg i tama, pijesak i more, govor i šutnja, svemir i pojedinac.«

Tako je i Lana poput Davora, što je razumljivo u tandemu, udomila riječi poput *Sunca* i ostalih nebeskih tijela. Poezija je i azil i gradnja, bauštela. I obje autorice tekstova koje sam navela (Ž. Lovrenčić i J. Marenić, usto i I. Matijašević na V.B.Z.-ovoj web stranici)⁶ ističu Laninu marljivost upravo nezaobilaznu u ozbiljnoj gradnji, koja ju je uz neospornu darovitost kao pjesnikinju provela kroz brojne zemlje i jezike na kojima se danas čita njezina poezija u svijetu. Još jedna crta poetike Lane Derkač iskazana je metaforom i paralelom s kruhom. U pjesmi »Lažni pekar« čitamo: *Kažem, ako su sastojci kruha brašno, kvasac, voda, / onda bi doživljaje i poretke, detalje i stanja / trebalo upisati na etiketu kruha-pjesme. / Sve što hrani može biti kruh.* (90) Iako je metafora neodređena i ne znamo što sve to može biti poetska hrana, jasno je da je poezija u tom slučaju duševna i duhovna potreba, barem za konzumente poezije.

Njezina lirska protagonistica vrlo je često poistovjećena s autoričinim glasom, što potvrđuje i njezino ime Lana (u pjesmi »Vrata, prozori«, 78) a svakako je jednim dijelom i fiksijski konstrukt. Ona se u diskursu ove zbirke prepoznaje kao pjesnikinja, samo-reflektivna je i autoreferencijalna. U sljedećem stihu *ruke* su sinegdoha koja upućuje na cijelu osobu: *Umačem ruke u koštano brašno poezije.* (»Krivokletstvo«, 118) Lanina protagonistica je i emotivna, nježna osoba koja ne grli samo stihove već i druge osobe, prvenstveno muža Davora, a potom i majku i oca, a metaforički i Violetu i razne bezimene lirske likove, ili zamjećuje i ističe personificirane pojave i tijela u međusobnim zagrljajima: *Ali oblaci se još uvijek množe. / Jedan se nadvija nad noćnu kapicu / i grli je na nebu kako ja grlim Davora na Zemlji.* (»Skupljači«, 68)

I ako je ranija kritika bila u dvojbi je li lirski subjekt u poeziji Lane Derkač sklon osami i čak narcizmu ili je toliko samozatajan da sebe i ne vidi, u ovoj je zbirci jasno da je subjekt biće odnosa i biće zagrljaja i da nastoji spojiti sve što je udaljeno poput neba i zemlje, a udaljiti sve što je hladno kao tehnologija ili neprijateljsko i ranjava, ovdje osobito istaknuto motivima žice i ograde koji stoje u antitetičkom odnosu prema ljudskim bićima i biću prirode.

Auditivne slike. Kao i u ranijim zbirkama, Lanino je pjesništvo bujno izvorište vizualnih slika, no u ovoj zbirci više no u prethodnim ojačane su i auditivne slike te se čini kao da je diskurs prožet zvukom, ozvučen prvenstveno referencijama na glazbenike i njihove skladbe, kako klasične kao što je *Mjesečeva sonata* u pjesmi »Ludwig van Beethoven« i Mozartov *Requiem* u pjesmi »Requiem« tako i referencijama na rock glazbu kao što su pjesme *Norveška šuma* Johna Lennona i *Man Gave Names To All the Animals* Boba Dylana te na gospel-jazz *When the saints go marching in* u izvedbi Louisa Armstronga.

Usto, auditivnoj slici doprinose uz glazbene referencije i niz drugih zvučnih motiva: kao što su truba, ritam trkača uz evociranje afričkog bubnja, zborovi šuma, jeka kiše, kazaljke sata, kucanje zvekirom, pjesma poljodjelca, najposlije i tahikardija. Ozvučenju pjesme doprinose i dikcijske stilske figure, najčešće asonance, no i druge kao u sljedećem primjeru epifora i antimetabola, koje ritmiziraju diskurs:

U kući ruke naslagane jedna na drugu
četiri su lego kocke.

U šumi ruke naslagane jedna na drugu
bršljan su.

Četiri ruke naslagane jedna na drugu
u šumi su kuće i u kući su šume. (»Ruke«, 16)

Inventivnost i odnos prema stvarnosti. Kritika se uglavnom slaže da je poezija Lane Derkač inventivna i inovativna. No na čemu se zasniva ta inventivnost u ovoj zbirci? Sljedstveno ranijem poetskom iskustvu i sada intenziviranjem tog iskustva inventivnost je ostvarena spajanjem udaljenih značenjskih polja pomoću stilskih figura, pretežito metafora i poredbi. Kao nositelji začudnih značenja, što im je inače svojstveno, stilske figure vode do novih, neočekivanih gledišta. Tako se ostvaruje svjetotvorstvo u jeziku, prema jednom pravcu kritike, ili pak stvarnosna poezija u kojoj je svijet »retuširan«, prema drugom pravcu. Kad je riječ o tom potonjem tumačenju, dodala bih da se u poetskom diskursu Lane Derkač prepoznaje transformacija svijeta realnosti u svijet značajno većih mogućnosti i slobode. U svakom spajanju »nespojivog« stoji zahtjev za slobodnim preuređenjem ili transformacijom svijeta. Moj osobni stav, koji može biti i osporen, jest da Lana Derkač u svom diskursu samosvojno uspijeva spojiti i svjetotvorstvo u jeziku i poetsku transformaciju stvarnoga svijeta.

Evo primjera neočekivanih spajanja značenja prenosivih stilskim figurama:

Metaforom: *Uloga kazaljki je izdati trenutak / u kojem bjeličasto jato ptica / postaje krošnja puna cvjetova. / Neobična krošnja usred zime.* (»Ritam«, 109)

Metaforom u sprezi s personifikacijom: *Ali Dunav sve više otkriva svoj karakter. / [...] Dok mi se bezuspješno pokušava izgubiti iz vida, / a otišao je kilometrima daleko, / propovjednik je koji širi nauk o nizini.* (»Panonija«, 43)

Poredbom u sprezi s metaforom: *Ionako se na trenutak presijava poput srebra. / U sljedećem nalikuje limu potamnjenog tanjura s Britanca. / Nebo je cink.* (»O svodovima«, 134)

Također se *nebo* u istoj pjesmi pojavljuje kao jezgreni motiv u razvoju fraktalne kompozicije pri čemu se zamjećuje niz svodova u posljednjoj pjesmi:

Budim se pod zvjezdanim svodom. / Pomislim kako mravi žive pod svodom od lišaja i mahovine. / I trepavice su svod koji oko pod njima ne vidi. Isto, 135) I niz se svodova nastavlja, kojima su oblik ili funkcija zajednički da bi se potom pojavili i metaforički svodovi:

Svod se može saviti i od graje. / Oblikovati od Fuge u c-molu. / Od istina i laži. (Isto, 135).

Postupkom multiplikacije oblika poput babuški također se očituje inventivnost: *Jesen je ušla u lipanj, / lipanj u mene, / ja u razgovor s Davorom. [...] Koliko babuški koje ulaze jedna u drugu!* (»Rečenica je agnostik«, 32). U istoj je pjesmi još niz »babuški«.

Funkcija je takvih inventivnih postupaka očitovati moć imaginacije u izgradnji novog ili transformaciji poznatog svijeta, što može djelovati inspirativno na čitateljstvo. Također pjesničko djelo s inventivnim potencijalom pruža nove perspektive i razvija sposobnost razvijanja plodnih gledišta i, svakako, emotivnih dubina.

Na kraju ovog analitičkog čitanja sklona sam zaključiti da je zbirka *Azil za nebeska tijela* usredotočena na metapoetsku temu, te da usporedno i istodobno uspijeva zahvatiti širok dijapazon razjedinjenog i destruktivnog realiteta što ga ona pokušava poetski spojiti i zagrliti.

OBRAZLOŽENJE ZA DODJELU NAGRADE *TIN UJEVIĆ* LANI DERKAČ I NJENOJ KNJIZI *AZIL ZA NEBESKA TIJELA*

Povjerenstvo u sastavu Lada Žigo Španić, Stanko Krnjić i Željka Lovrenčić jednoglasno je odlučilo da ovogodišnja dobitnica Nagrade *Tin Ujević* za najbolju zbirku pjesama bude Lana Derkač autorica knjige *Azil za nebeska tijela* (Zagreb: VBZ, 2025.). Na natječaj je pristigao rekordan broj knjiga – 71, a u užu ih je izbor ušlo čak 11. To su: Ivan Babić: *Chet Baker na plaži*. Zagreb: Mala zvona, 2025., Lana Derkač: *Azil za nebeska tijela*., Goran Gatalica: *Povratak u Getsemani*. Varaždinske Toplice: Tonimir, 2025., Željko Ivanković: *Maslački plaču na kiši*. Zagreb; Sarajevo; Mostar: Synopsis; Vijeće Matice hrvatske u Bosni i Hercegovini, 2024., Zvezdana Jembrih: *Vučji sveci*. Zagreb: HDP, 2024., Maja Marchig: *Zatvorila sam se u kuhinju*. Zagreb: Durieux, 2024., Irena Matijašević: *Zapisi riblje repa*. Zagreb: VBZ, 2024., Franjo Nagulov: *Krvava knjiga*. Zagreb: Durieux, 2024., Pero Pavlović: *Bilinski jezici*. Mostar: Društvo hrvatskih književnika Herceg Bosne; Sveučilište u Mostaru, 2025., Goran Rem: *Malo prije svega odavno smo*. Zagreb: MeandarMedia, 2024. i Stjepan Šešelj: *Riječ je o pticama*. Zagreb: Alfa, 2024.

Među njima su se uz *Azil za nebeska tijela* osobito istaknule još tri: *Bilinski jezici* Pere Pavlovića, *Maslački plaču na kiši* Željka Ivankovića i *Chet Baker na plaži* Ivana Babića, jednog od dobitnika ove ugledne nagrade.

Nagrađenu pjesničku zbirku istaknute hrvatske pjesnikinje prozaistkinje, dramatičarke i esejistice Lane Derkač (Požega, 1969.), odlikuju postmodernistička svježina, inovativnost i izvornost. Ona je nastavak Lanina uspješnoga dugogodišnjeg pjesničkog djelovanja priznatog ne samo u našoj zemlji nego i širom svijeta. U njenoj poeziji postoji nešto što privlači čitatelje koji žive daleko od granica naše zemlje; zbog toga je ova pjesnikinja bila gošća mnogih svjetskih pjesničkih festivala, a poezija joj je prevedena na 22 jezika. Između ostalih, može se čitati na engleskom, španjolskom, portugalskom, njemačkom i francuskom jeziku, ali i na perzijskom, kineskom i malajskom. U neobičnim pjesničkim slikama u kojima se na čudesan način isprepliću stvarnost i mašta osim hrvatskih, uživaju i čitatelji u Švedskoj, Meksiku, Dominikanskoj Republici, Makedoniji, Bugarskoj, Indoneziji, Maleziji... Gostujući na brojnim pjesničkim festivalima organiziranim širom zemaljske kugle Lana nije samo promicala našu kulturu i književnost već je postala značajnim članom velike svjetske pjesničke obitelji.

A kad si uspješan u svijetu, čini se da te u domovini vole držati u zapečku jer je par ljubimaca hrvatske javnosti zauzelo čitav domaći književni univerzum.

Azil za nebeska tijela zrela je, misaona i pažljivo ispisana poezija u kojoj je svaka riječ na svome mjestu. Premda se čini da se pjesnikinja bezbrižno igra riječima i zabavlja smionim slaganjem rečenica od najneobičnijih metafora čije značenje čitatelj postepeno odgonetava, ona nam zapravo šalje važne poruke o svijetu u kojemu živimo. Njezine su pjesme i društveno angažirane jer na nenametljiv način i osobnu prizmu zaziva bilo političke bilo klimatske promjene i poziva na razmišljanje. Sklona je filozofskom razmatranju života i svijeta oko sebe, a bogatom maštom i snažnom simbolikom uspješno spaja naizgled nespojivo, stvarnost i fikciju, svakodnevicu i snove.

Lana Derkač je osoba široke opće kulture, zainteresirana za ono što se događa u njenoj nutrini, ali i oko nje, za male svakodnevne stvari te za globalne nedaće koje mnogi žele prešutjeti i prikriti: ratovi, izbjeglice, bolesti, ekološki problemi nisu nešto čime bi se ljudi pretjerano

bavili. Oni radije žive začahureni u svome malom svijetu. Svoj mali i bogati svijet ima i naša pjesnikinja, ali, za razliku od mnogih drugih, ona iz njega često izlazi kako bi odlučno podigla svoj glas i ukazala na nepravdu, na poremećene ljudske odnose, na potrebu za djelovanjem da bi nam život postao bolji. Svojom poezijom spaja svjetove jer ona je za nju sredstvo komunikacije i način povezivanja među ljudima. Poezijom izražava svoje snažne emocije i potiče čitatelja da se izvuče iz svoje ljuštore, da prijeđe prag svoga doma i izađe iz svog dvorišta, razgolićuje njegovu stvarnost i uranja ga u nju, prisiljava ga na razmišljanje o presudnim životnim događajima, narušava njegov spokoj i prekida njegovu rezigniranost.

Osim po način pisanja, Lana je inovativna i kad se radi o jeziku. To je razvidno i iz naslova sedam ciklusa na koje je ova zbirka podijeljena: *Udomljavanje Sunca*, *Rečenica je agnostik*, *Treba pomaknuti Sunce*, *Tahikardija*, *Između mene i mene*, *Kucanje*, *Dok ručamo*, *zima mora šutjeti*.

Teme kojima se pjesnikinja bavi u ovoj knjizi su planet Zemlja, očuvanja šuma, povijest i neke znamenite osobe poput Marca Chagalla, Johna Lennona, Boba Dylana i Ludwiga van Beethovena, putovanja inozemstvom i tuzemstvom, autobiografski elementi, ljubav, bračna veza, ljudski odnosi, ratovi i bodljikave žice (žica je i inače čest motiv njene poezije), struktura društva i njegovo djelovanje, pisanje i pisci, svakodnevnica u kojoj se isprepliću dvije razine – ona stvarna i ona fiktivna...

Prekriveni naoko djetinjom začuđenosti, pojavljuju se kritika stvarnosti i blagi cinizam. Primjerice, u pjesmi *Sve oko mene je plijesan* kaže: *Sve oko mene je plijesan: zemlja, šljunčani put, krošnje./Čak i nebo kojim idu svatovi i muzikaši,/redaju se odavno svršeni državni udari i građanski ratovi,/zime i ljeta.* (Str. 21).

A u pjesmi *Europa je dementna* navodi: *Europa je lakomisljena./Iako je Uskrs, orkestar muha/već je odradio prljave poslove za Zlo/. A ona ga nije ni primijetila/. Čak i loše broji./ Ne zna koliko planine imaju jezika,/a čuje ih svaki put kad joj u kamenu/pucketaju kosti./Ne razumije jezik izbjeglog Sirijca/koji mi je na buvljaku prodao njemački sat./ Srećom, govor kazaljki ne treba prijevod.* (Str. 39). Ovdje je kritika europske politike vezane uz izbjeglice vrlo jasna i izričita.

Izdvojila bih još pjesme *Šuma i geometrija nisu u srodstvu*, *Infekcija*, *Violetine pčele*, *Pisac i Dok ručamo*, *zima mora šutjeti*, u kojima nailazimo na niz aktualnih tema koje su pjesnikinji, razvidno je, iznimno važne.

U ovoj knjizi Lana Derkač promišljeno i kritično progovara o svemu onome što je dio našeg postojanja u ovome trenutku i na ovome planetu. Premda je sklona simbolizmu i meta-jeziku te, usudila bih se reći, vođena mišlju španjolskog Nobelovca Juana Ramona Jiménez *por la minoría siempre* (za manjinu uvijek), sigurna sam da će *Azil za nebeska tijela* zbog kvalitete, dinamične strukture i zanimljivih, aktualnih tema doprijeti i do šire populacije. U tome će joj, zasigurno pomoći i, prema riječima kritičara Damira Radića, „borgesovska enciklopedičnost i svojevršno ujevićevsko pobratimstvo lica u svemiru“ čime su natopljene njene stranice.

Za Povjerenstvo dr. sci. Željka Lovrenčić

MIROSLAV MIĆANOVIĆ NAPISAO O PJESMAMA IZ „AZILA ZA NEBESKA TIJELA“
ZA „PARKDEJL“ br. 167 iz travnja 2025.

Pripitomljavanje i koloniziranje Drugog posredna je tema poezije Lane Derkač, njezina udjela u onome što se promatra i vidi, u onome što se sluti i očekuje: riječ je o očekivanju koje je dio gubitka, ili posljedica što ih i skriva i donosi svijet koji naseljava svakodnevicu. Trebao je to biti uhodani i činilo se zauvijek ugođen sklad prošloga i sadašnjeg, sadašnjeg u budućeg. Međutim, kronologija je zauvijek izgubila mogućnost da čitatelja uvjeri u logičan, uzročno i posljedično složen i provjeren red. I upravo na tom mjestu, u tom teatru sjena, ne nužno mrtvih i ne manje živih žena i muškaraca, traje ozbiljna i sudbonosna, ali ništa manje anegdotalna razmjena (kulturnih) dobara, prizivanja i poziva onome što bubnja i traje na drugim kontinentima, podnebljima i jezicima. Načini i opori, mogući je izgovarati različito, imperativno i skrušeno, arhaično (kakvo već jest) ili iz pjesničke upućenosti kojom se oslobađaju i stvaraju novi, omamljujući konteksti:

„Zaspati i sanjati isto je što i ući / u drogiranu sobu, novu veću babušku. / Tu zastajem pred rečenicom / koju želim izgovoriti. / Ona je prvo agnostik.“ Uporniji čitatelj bit će nagrađen, govori se o svjetlu i tami, stranama i pristašama, a onda smo već svi skupa u zajedničkom domaćinstvu, skoro da bismo pomislili na teže riječi i dugoročnije strahova. Međutim, upravo je tu spasonosno djelovanje poezije koja nema rok trajanja i zaštićena je u samoj sebi od kratkoročnosti i zloupotrebe. Završimo onda s ozbiljnim mislima i pažljivim izrazima, budimo poduzetniji od zime, ili ljeta, ovisno kad i kako čitamo. Lijepo i glasno. Lijepo i strasno. (Miroslav Mićanović)

„Vijenac“, br. 829 - 830 - 18. prosinca 2025.

LANA DERKAČ, *AZIL ZA NEBESKA TIJELA*

Imaginativno preslikavanje neba i zemlje

Osebujan poetski stil Lane Derkač prepoznatljiv je po vrlo pomaknutoj, neočekivanoj percepciji svijeta, po vizuri koja ima vlastite konstelacije i vlastitu, specifičnu logiku. Autorici koja je cijenjena i u Hrvatskoj i u svijetu (djela su joj prevedena na dvadesetak jezika) ove je godine dodijeljena nagrada *Tin Ujević* za recentnu zbirku pjesama *Azil za nebeska tijela*. Naime, Povjerenstvo je u obrazloženju nagrade istaknulo upravo neobičnost metafora i simbolizam u izričaju Lane Derkač, odnosno autoričino zabavljanje smionim slaganjem rečenica, naglasivši kako nam pjesnikinja nenametljivo i kroz osobnu prizmu „šalje važne poruke o svijetu u kojemu živimo“.

Pažljivo prebiranje po osobnoj povijesti i intimi prepleće se tako s kontemplacijama o povijesti i budućnosti Zemlje, ratovima, izbjeglištvu, rodnoj ravnopravnosti, bolestima, ekološkoj te klimatskoj krizi, pri čemu sve kreće od temeljita praćenja različitih pojava u eksterijeru i interijeru u kojemu prebiva senzibilna lirska protagonistkinja. Može se reći kako su u sedam potentnih ciklusa *Azila za nebeska tijela* glavni akteri upravo Sunce, oblaci, zvijezde, šume, vjetar i kiša, a lirski subjekt svijet promatra kao igru neba i zemlje, odnosno slika svijeta gradi se kroz imaginativno preslikavanje razine nebeskoga i razine zemaljskoga. Pritom se može zaključiti kako nebo ima primat, što uvelike sugerira već prva pjesma u zbirci *Teatar sjena*, u kojoj se zaključuje kako je svemir kopirao na Zemlju kontinente preko indiga neba, ili pjesma *Zvijezde, svemirski brodovi* iz zadnjega ciklusa, u kojoj su božićne lampice tek zvijezde umanjene što su privremeno zablistale na Zemlji.

Riječ je, dakle, o pjesničkome *stratumu* izmijenjenih veličina i odnosa, u kojemu se vode čudnovati razgovori između oblaka i ljudi, između sunca i krajolika. Koristeći se jakim, začudnim metaforama te povezujući neočekivane asocijacije, Lana Derkač plete izvitoperene slike svijeta, nudeći svježije poglede na našu stvarnost: „U kući ruke naslagane jedna na drugu / četiri su lego kocke. / U šumi ruke naslagane jedna na drugu / bršljan su. / Četiri ruke naslagane jedna na drugu / u šumi su kuće i u kući su šume“ (pjesma *Ruke*). Otkrivaju se pritom srodnosti i veze u naizgled nepovezanim pojavama, kakve pruža zanimljiva, zagonetna pjesma *Mrgud-dijete*, koja pripovijeda neobičnu bajku-pjesmu o rastu i sječi šume.

Zbog svojih kompleksnih metaforičkih i slikovnih kondenzacija poezija Lane Derkač traži usporavanje, promišljanje. Ona u svoje svjetove ne uvodi postepeno, nego čitatelju već od naslova ili prvoga stiha pjesama *a priori* predstavlja jednu drugačiju viziju svijeta te se prvo nadaje rečenica/stih kao inovativna metafora, da bi zatim uslijedilo svojevrsno objašnjenje, približavanje. Može se to primijetiti, primjerice, u pjesmi *Rečenica je agnostik*: „U Coneglianu žena je ždral. / U širokoj sivoj bluzi prelazi cestu“, ili u pjesmi *Oblaci nad Moskvom*: „Ruski gradovi su krilati. / U manje od sata čak dva mi ulijeću u pjesmu.“

U Laninoj misaonoj poeziji proznoga, slobodnoga daha važna je i uloga dijaloga, ponajviše sa supružnikom Davorom (autobiografsko i fikcijsko na isti se način prepletalo i u autoričinoj prethodnoj zbirci *Hotel za mrtve*), koji pruža prostor za uzemljenje vraćajući čitatelja konkretnoj stvarnosti. Lik Davora, ali i neki drugi likovi poput majke, oca ili prijateljice, tako

postaju sidro za stvarnost, mogućnost komunikacije i veze sa svakodnevicom te dobrodošlo razvodnjavaju gustu metaforiku pjesama, ili pak doprinose kohezivnosti teksta.

U naročito uspjelome zadnjem ciklusu pjesama *Dok ručamo, zima mora šutjeti*, koji obilježava atmosfera posvemašnje hladnoće i zle kobi, dolazi do sve izraženijega naglaska na aktualnome stanju i (upitnoj) budućnosti Zemlje. Pjesma *Razred* završava tako snažnim retoričkim stihovima „Zemlja je opet žedna. / Tko bi znao hoće li prvo kiša ili krv / dospjeti do njenih iznutrica“, a završetak pjesme *Snježna kraljica* također je proročki enigmatičan: „Nebo je feniks, / Zemlja nije ptica“ i u njemu se najavljuje sve manje odgodiva smrt našega planeta, uz napomenu kako je nebesko, tj. onozemaljsko jedino obnovljivo.

U pjesničkome svijetu Lane Derkač život i svakodnevica neprestano se mjere i preispisuju u odnosu na ono nebesko/nadzemaljsko/duhovno, što je možda najvažnija domena u njezinoj poetici – ona zagonetna, inspirativna, kreativna, proročanska. *Azil za nebeska tijela* poručuje nam kako na Zemlji možda uspijevamo nakratko preslikati zvijezde ili udomiti bježeće Sunce, no kako nikada nećemo moći odgonetnuti „kojoj ljudskoj kosti odgovara pojedina zvijezda“.

Kristina Špiranec

Tiha snaga poezije u vremenu buke

19. rujna 2025.

Lana Derkač: *Azil za nebeska tijela*, VBZ, 2025.

Lana Derkač pojavila se devedesetih na hrvatskoj pjesničkoj sceni i čvrsto usidrila uz marljiv i kontinuiran rad. Rođena je 1969. u Požegi, a studij je završila na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Njezina bibliografija je prilično opsežna i iza sebe ima dugačak popis objavljenih knjiga. Piše poeziju, prozu, drame i eseje, te je zajedno s Davorom Šalatom uredila *Kairos u Zagrebu* i *Third Word* – izbor iz poezije koji je uredila s indijskim književnikom Thachomom Poyilom Rayeevanom. Bila je gošća na mnogim međunarodnim pjesničkim festivalima i književnim događanjima, a tekstovi su joj do sada prevedeni na dvadeset i dva jezika, što je priličan uspjeh za autora. Kvaliteta njezine poezije potvrđena je književnim nagradama, uvrštavanjem u antologije, panorame i zbornike ne samo u našoj zemlji nego i u inozemstvu. Nedavno je za svoju novu knjigu poezije *Azil za nebeska tijela* osvojila priznanje autorice koja se istaknula svojom zrelošću i cjelovitošću te je osvojila prestižnu književnu nagradu Tin Ujević.

Čak i kada se pojavi u javnosti, skromnost i samozatajnost Lane Derkač je pomalo nadrealna, zato što u posljednje vrijeme umjetnici, čini mi se, moraju proizvoditi veliku buku oko sebe, iskakati svako malo u medijskom prostoru i naravno, biti glasni i u virtualnoj stvarnosti društvenih mreža kako bi privukli pažnju prvo na svoju personu, a tek onda na svoj rad. U zemlji koja ima dugu tradiciju poezije, a trenutačno ekstremno lošu kulturu čitanja i kupovanja poezije, autori su nerijetko prisiljeni na različite kompromise. Ali ne i Lana Derkač. Ona kao da uvijek ide samo nekim svojim skrovitim putem.

Sjećam se jednog popodneva u knjižnici Bogdana Ogrizovića, bila sam pred sam kraj studija, mozak mi je *prokuhao* od spremanja ispita, nisam više mogla pamtiti ni učiti, pa sam otišla do polica s poezijom i slučajno uzela u ruke njezinu zbirku. Nitko mi je nije preporučio. Nisam znala za Lanu Derkač. Bila sam osupnuta kvalitetom njezine poetske misli, jezikom kojim je raspolagala i uspostavljenim stilom. Imam prilično dvojben stav prema uvjetno rečeno poeziji zatvorenoj u samu sebe koja se trenutačno u književnosti i na top listama nakladnika nametnula kao jedini mogući prihvaćen i podupiran pjesnički izričaj. Međutim, ono što razoružava kod Lanine poezije, što usprkos korištenju metafora i simbola, taj svijet je autentično njezin. Njezina hermeneutika nije lažna. Derkač koristeći svoj izričaj ne podilazi trendovima ni kritičarima. Kada ona napiše „šuma“, budite sigurni kako iza toga stoji cijeli svemir koji je izgradila nakon što je tom šumom hodala, promišljala i proživjela sve moguće varijacije stvarnosti. Pjesnička zrelost poput njezine, usprkos talentu, nikada ne dolazi lako, uključuje puno predanosti i discipline i to je razlog više zbog kojeg treba cijeniti Lanu Derkač.

Azil za nebeska tijela je zbirka koja se sastoji od čak sedam cjelina: *Udomljavanje sunca*, *Rečenica je agnostik*, *Treba pomaknuti Sunce*, *Tahikardija*, *Između mene i mene*, *Kucanje* i *Dok ručamo, zima mora šutjeti*. Namjerno sam spomenula čak sedam cjelina, jer je potrebna izuzetna spisateljska koncentracija i vještina kako bi se zadržala kompaktnost u

toliko opsežnoj zbirci. Lani Derkač je to uspjelo iz dva razloga: zahvaljujući motivima koji joj ujedinjuju zbirku (šuma, plahte, sat, vjetar, kiša, sunce, zvijezde itd.) i odabranim temama (o čemu ću nešto kasnije) koje progresivno rastu kroz zbirku.

Kaže se da je u stilistici sve, ali nije baš tako jednostavno u književnosti, jer puno je besprijekorno stilistički napisanih knjiga, te ostavljaju dojam kao da su *copy – paste* (pogotovo kod poezije u posljednje vrijeme) . Autori u pokušaju da impresioniraju stilom, zaborave na odnos i odgovornost koje na prvom mjestu imaju prema čitatelju i postanu iskustveno nepovezani prema njemu. Ili što je mnogo gore, autoru usred *lova* na stilističko savršenstvo izmakne sadržajnost. Ova zbirka nije upala niti u jednu od takvih zamki.

Osebujući poetski svijet Lane Derkač, nenametljivo uz brojne refleksije i promišljanja na gotovo filozofskoj razini daje, uz začinjene opaske cinizma, kritiku vremena u kojem čovjek živi, ali i društva u kojem djeluje. Tematski indirektno opominje na veliki problem – ljudima manjka bogatstvo izgrađenog unutarnjeg svijeta i sposobnost otvorenosti za lutanja, bilo da opominje apstraktno ili o ljudima iz svoje neposredne blizine. Budući da je pjesnikinja svojega vremena, ne sklanja pogled od onoga što obilježava suvremena kretanja. Iako se nikada ne diči aktivizmom, u njoj je ugrađen suptilni otpor koji izražava u onome što radi najbolje, a to je pisanje, stoga u svojoj poeziji daje kritiku prema ekološkim problemima koji ugrožavaju njezina najdraža mjesta – prirodu. Također se obraća čitatelju s osudom prema politici koja ugnjetava i protjeruje ljude, te narušava mir i uzrokuje rat. Lana Derkač je pjesnikinja koja se bori protiv skučenosti duha i *kastriranog* doživljaja svijeta. Njezino pismo se uvijek odvija na dvije nespojive razine – fikcije i stvarnosti. Ona sama pronalazi uporište, utočište i izvor u umjetničkim djelima. Kod nje je nenadmašna sposobnost pjesničke imaginacije, bilo da oblake pretvara u čitave storije ili naizgled običnim stvarima ili pojavama poput vjetera stvara nova značenja.

Iako svaka cjelina u zbirci ima izvrsnih pjesama, od kojih ću izdvojiti samo neke poput: *Marc Chagall, John Lennon, Alzheimerov pozdrav, Hiromantija, Šuma i geometrija nisu u srodstvu, Tahikardija, Zvekir, Dojke i slikar, Dok nas još ima, Ritam, Requiem i Krivokletstvo*. I moram priznati, kako sam ih još malo izdvojila.

Namjerno sam preskočila pjesme iz cjeline *Između mene i mene*. Definitivno mi se nametnula najdražom u zbirci. Osim što zadržava svoj karakterističan meta-jezik i inovativnost jezika, u ovoj cjelini Lana Derkač radi pomalo iskorak prema stvarnosnoj poeziji, postaje izrazito iskrena, otvorena i osobna. Zbog toga mi je svaka pjesma u ovoj cjelini malo remek-djelo, bilo da je riječ o *Violetinim pčelama, Lažnom pekaru, Koliko pisaca odjednom!, Koje je dobi vinograd?, Otac* i sve ostale prisutne pjesme toliko su snažne i bogate da bi mogle namučiti buduće sastavljače antologija.

Najbolja stvar kod *Azila za nebeska tijela* jest to što se ne iscrpljuje prilikom prvog čitanja, on automatski zahtjeva drugo i ponovna čitanja. To je za jednu zbirku poezije najveći uspjeh i pohvala autoru kada se ponovo posegne za svježim pročitanim koricama. Mnogi budući autori bi mogli mnogo toga naučiti od Lane Derkač. Na početku zbirke stoji poziv, koliko njoj toliko i čitatelju, da ispod svoda načini gnijezdo i nema mi humanije od te pomisli. Derkač bilježi kozmičku ljepotu i začuđenu zaigranost, ali ne ostaje naivna za stvarnost koja ju okružuje i ugrožava, ne samo njezin nego i svačiji svijet i ono što je još preostalo dobro i vrijedno življenja naše humanosti.

Iako je primila Nagradu Tin Ujević za ovu zbirku poezije, premalo se o ovoj zbirci u medijskom prostoru kulture govorilo. Doslovno sam pronašla osvrt Damira Radića i obrazloženje primitka književne nagrade. Ne znam zašto je to tako. Ako zanemarimo primitak književne nagrade, jer one često nisu mjerilo dobrog rukopisa, što u ovom slučaju nije tako, priznanje je itekako opravdano, *Azil za nebeska tijela* zaslužuje mnogo više pozornosti nego što mu je u medijskom prostoru dan. U nadi kako će pronaći svoj put do šireg kruga čitatelja, jer to zavređuje iz više razloga, naprosto sam se morala osvrnuti na ovo djelo koje osvaja pomalo, nježno, dubinski i potpuno.

Josipa Marenčić

KRITIKE: *OKO KOLODVORA*

Emisija „Poezija naglas“ na 3. programu Hrvatskog radija

Naše znanje ne mora biti svemirsko da bismo govorili o Svemiru. Naime, o svemirskim dimenzijama u malim ljudskim životima - u obiteljskoj svakodnevici s partnerom, u osamljenosti u doba pandemije korone i u osjećaju straha od potresa - govori ova poezija. Lana Derkač figurativnim jezikom spaja apstraktno i konkretno, i provodi stalnu personifikaciju, gotovo ni u jednoj pjesmi ne odustajući od nje. To nam je signal da nešto nije u redu sa svijetom. Zašto bi se inače tako mahnito samoća pretvarala u biće, virus korone u aktera koji ima manire čovjeka. Zašto bi sve dobivalo tu ljudsku, previše ljudsku, crtu? Odgovor ne znamo. Ali Derkač je konzistentna, ona se ne ulaguje niti podilazi, ona piše o borbi sa zlim demijurgom, i o zmiji, također: o silama koje nose nesreću, i nered u svijet. Teško je izdvojiti ijedan stih iz ove poezije jer ona u svakom retku donosi sudar, semantički sraz, i to na relaciji apstraktno-konkretno. Sve apstrakcije, poput pojma vremena, primjerice, imaju tijelo. Posrijedi je vrlo mala udaljenost od fenomena, koji nisu doživljeni nimalo distancirano, nego su nam toliko blizu, da gotovo da prelaze u nas, i mi u njih. Je li posrijedi namjerna i potpuno osviještena radikalna humanizacija svega što ne možemo razumjeti, ili nevina i naivna antropomorfizacija svih zala i tjeskoba koji nas muče? Ne znamo što je posrijedi, ali taj sat u Lani Derkač koji daje konačni pečat stihu stalno otkucava isto vrijeme, zapravo. Vrijeme katastrofe. Svi se ti zloslutni fenomeni, pandemija i potres, humaniziraju, a – paradoksalno - ljudi jedino u vezi njih ne mogu ništa učiniti. Pjesnikinja to sve duboko osjeća, iako nigdje izrijeком ne kaže, da smo svi „izglobljeni“, ili „pomaknuti iz ležišta“. Ima u ovoj poeziji nešto vrlo realistično, a to je okidač za pjesmu, i nešto vrlo fantazijsko, a to su slike i prizori koje antropomorfizirana pojava ili apstraktna imenica poput samoće budi u nama. Te antropomorfizacije nisu jednokratne, i odbacive nego ih autorska svijest „vrti“ dugo; one uskoro od vode u svoje priče koje lirski subjekt kao da otpušta od sebe, dok pušta samoći li virusu da govori što hoće. Ima u stilu Lane Derkač nešto vrlo izvorno i vrlo pjesničko, nešto što duljim čitanjem njezine poezije, potvrđuje da je ona mogla napisati samo takve pjesme, i nikakve drukčije, da nije nikoga oponašala niti tražila racionalne okvire svojih osjećaja. Ona se prepustila mašti, pomalo mitskoj, a pomalo prozaično konkretnoj. Taj osebujan spoj donio nam je puno čitateljske ugone, i potvrdio da poezija mora osim umjetnine, artefakta, biti i svjedočenje osobnosti, stanja, trenutka, ili kao u slučaju ove poezije, svjedočenje nedavnih kataklizmičnih trenutaka s kojima smo se naučili nositi: nosili smo maske, bili u izolaciji, slušali izvještaje o mrtvima tog dana... Ova je poezija, osim ostaloga, podsjetnik na nenormalnost tog nedavnog vremena: sve se uskomešalo i iz tog se labirinta ne vidi izlaz u nekoj spoznaji, nego samo naviru slike, koje nas odvode u jednu gustu šumu, u kojoj se ipak nećemo izgubiti ako se naviknemo na njezin jezik.

Irena Matijašević za „Poeziju naglas“, emitirano 9. 1. 2025.

Đurđica Garvanović-Porobija: POETSKOM IMAGINACIJOM PROTIV KATASTROFA /
Lana Derkač

Časopis za kritiku „Stav“

30. rujna 2025. | Tekuća kritika

Lana DERKAČ: *Oko-kolodvor*, Hrvatsko društvo pisaca, Zagreb, 2025., 81 str.

Nova pjesnička zbirka Lane Derkač *Oko-kolodvor* napisana je i objavljena nakon „Tinom“ nagrađene zbirke *Azil za nebeska tijela* (2025.). Po obimu manja i unekoliko jednostavnija, može biti zasjenjena prethodnim djelom neosporne imaginativne složenosti. No *Oko-kolodvor* zacijelo sadrži samosvojne kvalitete koje će biti predmetom ovoga teksta, počevši od zamjetnog i intrigantnog naslova. *Oko-kolodvor* je neologijska, figurativna složenica od dviju imenica koja i zvuči aliteracijsko-asonantskom zaigranošću i znači metaforičkim i slikovnim višeznačjem. Dok mu zvučni sloj pridaje ritam i dinamiku, dotle metafora kreativno sažeta spojnikom sa značenjem „oko je kolodvor“ predočuje poetsko oko kao prostor u kojemu se zaustavljaju i prolaze vizualni podražaji kao što kolodvor svjedoči o dolasku i odlasku vlakova – oko je prometni čvor percepcije, kako i stoji u istoimenoj pjesmi: „Uperim prst u svoje oko i

zadihana kažem: / *Evo još jednog kolodvora kroz koji putuje svjetlost / i prevozi događaje.*” (29) Oko je u tom pogledu i oživljeno, ono je aktivan subjekt-promatrač koji bilježi i opservira svijet i zbivanja u njemu. Oko je i sinegdoha koja upućuje na pjesničku osobnost. Kad je u pitanju kolodvor, onda je prva konotacija vlak, a potom i ljudi koji čekaju, koji su uzbuđeni, negdje kreću i nešto napuštaju. Vlakovi često u poeziji simboliziraju život i životni put, ali i smrt kao što je za odlaska željeznice u Matoševu „Notturnu“. Mogu značiti i prikaz neizvjesnosti, bijeg od stvarnosti, potragu za slobodom, prolaznost, gubitak, neizbježnu sudbinu i nostalgiju. Kolodvor nosi značenja egzistencijalne tjeskobe, raskrižja, stagnacije, prijelaza i mnogih drugih suznačja. U pjesmama kao što je „Kolodvor“, Tin Ujević motivima vlaka i kolodvora iskazuje duhovnu potragu, usamljenost i nemir, što je zamjetno i u ovoj zbirci Lane Derkač. Očito, naslovni je odabir stilski i značenjski vrlo plodan i sadrži intrigantan poziv čitateljstvu na promišljanje i emocionalna propitivanja.

Kako su prva i posljednja pjesma znakovite i na jakim mjestima, najčešće sadrže signale značajne za cijeli diskurs zbirke. Dobro ih je razvidjeti. Prva je pjesma naslovljena „Ništa mi više nije jasno“. Zbirka dakle započinje gotovo sokratovskim neznanjem i skromnom lirskom protagonisticom, koja iznosi i prvu nejasnoću: „Kao prvo, ne znam hrani li vrijeme smrt / ili smrt vrijeme.“ (7). Ta se egzistencijalna dvojba zatim multiplicira u niz drugih dvojbi u pogledu na službu i, moglo bi se reći, i svrhu, smisao i uzročno-posljedične odnose (o vodi, soli, čaši, rebru, planini, dirigentu). Nakon pregleda tih prirodnih i društvenih motiva i datosti, slijedi metapoetski razvid, kako stoji:

Tinta je kosturnica zaspalih u piščevim slovima
pa može poslužiti i kao postelja.
Svako slovo mali je kostur.
Pokojno je čim je napisano, završeno.
Što je rukopis ružniji, to su mu kosti izobličeniye.
Nakaznije. Pa sve manje služe. (7)

Pitanje smrti, koje se tematizira u ovoj pjesmi, a čini se na stanovit način i nastavlja na zbirku *Hotel za mrtve* (2020.), obuhvaća sada i smrt slova, to jest pitanje svrhovitosti, službe i prolaznosti književne umjetnosti, kao i pitanje dekonstrukcije jezika. Zatim slijede motivi sunca, zore, sjene, mraka, što je fascinacija nebeskim svodom i meteorološkim pojavama koja se u prethodnoj zbirci razvila u neslućenim razmjerima.

Iza svih pojavnosti oko lirske protagonistice vidi nekakav mehanizam, ali ne zna tko ga pokreće i kako se on, ako je rastavljen, može ponovno pokrenuti. Kao na kolodvoru valja čekati: „Čekati da netko dođe, / da ih između ponoći i jutra / sklopi.“ (8) Pjesma je konstruirana asocijativno i fragmentarno, što pojačava zbunjenost i zdvojnost protagonistice, a zamjećuje se i obilan diskurs imaginacije kao što je u prizoru obrezivanja sjena:

Vrtlar je obećao orezati sjenu kruške
i sjenu dunje.

Da procvjetaju ona slova u hladu
što ničemu ne služe. Što ne rode. (8)

Uz takve imaginativne uzlete i unutar njih pjesma obiluje stilskim figurama: najučestalije metaforom i personifikacijom, potom i metonimijom, simbolikom, prozopopejom, paralelom i poredbom. Pjesma je mislena slikama i figurama i ne odvaja pojmovni i slikovni poetski kod. Ona je intimna misaono-slikovna šetnja kroz svijet koji se ne da lako objasniti. Poziva na preispitivanje odnosa između stvari, funkcije jezika i naše uloge u svijetu. Otvorena je i nema konačnih odgovora – samo niz pitanja, prizora i slika. Tako najavljuje i diskurs koji slijedi.

Posljednja pjesma pod naslovom „Paravan“ odgovore na otvorena pitanja traži na nebu. No nebeski je svijet zastrt tamom oblaka kao paravanom za skrivanje tijekom presvlačenja, što je još jedan skok u imaginativan diskurs, a sadrži čežnju za bićima drugih svjetova koji možda mogu rasvijetliti pitanje nejasnoća i zla na Zemlji. S druge strane, oni se – skriveni iza paravana – mogu smatrati i suodgovornima za oblake, koji simboliziraju brige i tjeskobu u pogledu na opstanak – prethodna pjesma i nosi naslov „Opstanak“. Simbolično „presvlačenje“ može se shvatiti i kao promjena i manipulacija onih gore koji na neki nejasan način snose odgovornost za katastrofičnu stvarnost na Zemlji. Metafora paravana govori odsutnošću i skrivenošću pogleda na nebeski svijet/svjetove i njihove aktivnosti. Oko-kolodvor uskraćeno je za te prizore i njihov potencijalni utjecaj na zemaljsku sudbinu. Čini se kao da je velika zbunjenost subjekta izventilirana, ali da su pitanja iz prve pjesme i dalje otvorena.

A što se zbiva između prve i posljednje pjesme? Moglo bi se izdvojiti više značenjskih polja, no sva se, po mom sudu, mogu svesti na dva: na značenjsko polje čija je tema katastrofična sudbina na Zemlji i rasulo svijeta, povezana s pitanjima uzroka zla i opstanka ljudske vrste, što je radikalno egzistencijalno pitanje. Ta je tema potaknuta stvarnim izvanknjiževnim zbivanjima: epidemijom i potresom u Zagrebu 2020. godine, koji su prouzročili strah, osjećaj nesigurnosti i tjeskobu Zagrepčana i prelili se i u zbirku koja slijedi mjesto zbivanja tih poštasti. Mnoge oštećene starije zgrade, prizori roditelja pred Bolnicom u Petrovoj, oštećeni toranj Katedrale, jedna poginula 15-godišnjakinja i 27 ozlijeđenih uz 2.300 naknadnih potresa do kraja 2021., kao i olujno nevrijeme u Požegi i drugdje, pokrenuli su egzistencijalna pitanja u umovima mnogih, u pjesnikinje Lane Derkač na osobito senzibilan način u zbirci *Oko-kolodvor*. Drugo značenjsko polje, u antitetičkom odnosu prema prvome, s vitalističkim je predznakom i ističe ljepotu i dinamiku življenja, što je razvidno u standardnom motivskom inventaru ljetovanja, mora, sunca i putovanja, koji stvara ozračje bezbrižnosti i ugođe i neophodnog predaha i kontrapunkta nakon ili u pauzi katastrofičnih zbivanja u prvome polju.

Dominantno prvo polje zbirke čini splet različitih diskursnih tipova – riječ je o polidiskursu koji u prepletanju objedinjuje predapokaliptički, imaginativni, refleksivno-duhovni te metapoetski i metajezički tip.

Predapokaliptički sadrži opise ili refleksije o potresu i epidemiji s pratećim osjećajima, kako na primjer u pjesmi „Gramatika potresa“ stoji: „Između niza zagrebačkih podrhtavanja tla / izlazili smo van [...] Zakašljao je čovjek u susjednom automobilu / i u strahu od virusa zatvorili

smo tek otvoren / prozor.” (19) U pjesmi „Potres i kost“ piše: „Grad je puno stariji nego jučer. / Fasade, cvijeće na balkonima, ljudi. / Za potresa / mehanizam sata je u minuti otkucao / barem deset godina više.” (17) U istoj pjesmi život nakon i uza naknadne potrese izaziva brigu koja se promiseće u kost: „Moja briga za stvari popadale s polica, / za dva sasvim meka brda, / za naše živote / već je okoštala.” (18) Pjesma „Virus i propusnica“ poetska je priča o tome kako epidemija i antiepidemijske mjere uzrokuju samoću: „Samoća mušičavo prekraja prizore u stanu. / Nuspojava je virusa i dan joj je dugačak kao / mjesec. U sobe useljava čitave metre pustinje.” (12) U pjesmi „Samoljubivi Perun“ uvodi se i riječ *apokalipsa* uz prizor poplave: „Stolić u dnevnom boravku most je od jednog četvornog metra do drugog, ali dok jednom nogom izlazi, drugom uranja u apokalipsu.” (66) Premda je riječ *apokalipsa* u tom slučaju uvećanica, stalni i nagomilani prodori pošasti zacijelo su izazvali dojam bliskosti kraja svijeta ili barem njegove pouzdanosti. Stoga je i intonativno raspoloženje u tome polju zbirke nijansirano tjeskobom i sjetom, kako stoji u pjesmi „Potres i ja stavljamo fotografije lica na Earthbook”: „Blagdan je i bez mjernika pokušavam okolčiti sjetu, / obuzdati je. Dok budem pirjala luk, / neka se s njim sparusi i tjeskoba.” (53)

U nedostatku racionalnih argumenata ili njihovu hotimičnom izbjegavanju, krivnju za bujičnu oluju protagonistica vidi u taštini boga Peruna u pjesmi „Samoljubivi Perun”: „pa naredi oluji da uništi krov, snese u vrt / velika ledena jaja” (65). U istoj je pjesmi prepoznatljiv i refleksivno-duhovni diskurs u sljedećim stihovima:

*Znaš, srce mi je prilično zagađeno,
rekla sam Davoru.
Činilo mi se da bi iščezli koronavirus,
potresi, poplave, tuče, sva nevremena,
kad bih istisnula iz njega nepoćudne želje.
Ali ne mogu. (65)*

Isti je motiv ponovljen i na kraju pjesme – lirska protagonistica razreže salatu i utvrdi da joj je srce trulo i „nepoćudno kao i moje“ (66). Unatoč mitskim rješenjima (i klasičnim grčko-rimskim i slavenskima na koje upućuje ova pjesma), čini se da u njoj prosijava i biblijska slikovnost te da je subjektica u priznanju i pokajanju na samome rubu molitvena vapaja poput onoga psalamskog: „Čisto srce stvori mi, Bože, i duh postojan obnovi u meni!” (Ps 51,12), pogotovo zato što će se ranije u pjesmi „Demijurg, zmija” pojaviti zmija i žena, s aluzijom na prvotni biblijski narativ o sudbinskom Padu ljudi u grijeh. No značenje zloga demijurga

ovdje se vjerojatno više priklanja gnostičkom tumačenju riječi *demijurg*, koja označava zloga stvoritelja koji je istodobno i rušitelj svega što je stvorio te je odgovoran za ljudsku patnju, kako stoji u pjesmi „Demijurg, zmija”: „Predugo u izolaciji, / zli demijurg na trenutak odloži križaljku. / Njegova grešna misao stvori zarazu.” (15) Ipak, ta intuitivna sugestija povezanosti katastrofičnih zbivanja s ljudskim srcem punim zagađenih želja naslućuje i ljudsku odgovornost u klimatskim mijenama i drugim katastrofama koje pogađaju realni svijet. Paralela (i poredba) ljudskoga srca i truloga srca salate ujedinjuje i etički/duhovni i

imaginativni diskurs pjesme, te se tim ujedinjavanjem ostvaruje zornost misli i zgroženost nad ljudskim duhovnim stanjem.

Drugo značenjsko polje, kako je predstavljeno, donosi vitalističko raspoloženje vedrine, s više sunca, obalnih i marinskih pejzaža, s nizom motiva iz prirode. Ovo je polje istaknuto ritmom, izmjenom slika, dinamizirano vjetrom i njegovim kretanjem te isprepleteno s metajezičnim motivima, kao u pjesmama „Vjetar i vrste riječi“ i „Tko je opunomoćen pokrenuti vjetar“; također je ritmizirano i dikcijskim stilskim figurama, kao što je anafora u potonjoj pjesmi:

Zamrznut ću u sebi rečenice koje su došle s vjetrom.
Zamrznut ću ljeto, zamrznut će me ljeto.
Zamrznut ću sebe usred ljeta.
Zamrznut ću u sebi vjetar, ali i dalje će puhati.
Zamrznut ću u sebi glasove svih ili barem jedne ljutite žene. (36)

Ovo polje sadrži i brojne metafore i ostale trope te figure misli, kao i poliperspektivna gledišta, na primjer u pjesmi „Uvećana ptica“ u kojoj oluja i planina imaju različita viđenja. Oluja, naime, vidi planinu kao pticu „groteskno uvećanu nad obalom. Čeka da poleti“. (56)

Zajednički diskursni slojevi ili tipovi koji se pružaju i kroz prvo i kroz drugo značenjsko polje jesu metapoetska i metajezična tema, posebice o vrstama riječi i rečenicama (njihovu podgrijavanju i zamrzavanju), te imaginativni tip diskursa. U kontekstu katastrofičnih zbivanja, imaginativni diskurs ne funkcionira samo kao estetski postupak već i kao psihološki mehanizam obrane. Imaginacijom se subjekt distancira od neposredne boli i patnje, preusmjeravajući traumatski sadržaj u simbolične, fantastične ili mitološke pejzaže. Takav pristup omogućuje sublimaciju – preobrazbu osobne ili kolektivne traume u poetski izričaj koji ne negira bol, već je preobražava u duhovni, refleksivni ili metafizički prostor. Imaginativni diskurs time postaje sredstvom unutarnje rekonstrukcije stvarnosti, kojim se katastrofa ne prikazuje frontalno, već kao dio širega duhovnog ili kozmičkog procesa.

Na kraju, neizostavno je spomenuti temu s motivima iz virtualne komunikacije, koji iskazuju ironiju povezanu s društvenim mrežama, kao što je to u pjesmi „Potres i ja stavljamo fotografije lica na Earthbook“ ili pak značenjsku igru kao u pjesmi „Omče“, koja započinje pismom Kasperskog, izumitelja antivirusnog programa u računalnoj tehnologiji, što u pjesmi interferira sa značenjem dezinfekcije koronavirusa. Takvo je poigravanje sa značenjem postmodernistička gesta.

Ne bi se smjelo previdjeti ni iznimno lijepu komunikaciju između Lane i Davora, koji su poetizacijom izvučeni iz realnog okvira i umješteni u poetski diskurs zbirke kao akteri poetske naracije, kadšto u dijalogu kadšto u monološkim oblicima i neočekivanim pitanjima ili u opisu, kao na primjer: „Dok plovimo, / Davor čeka da svane noć.“ (Samo se smrt ne može podmititi, 72)

Zbirkom *Oko-kolodvor* Lana Derkač odgovorila je na destrukciju koja je pogodila ljude i građevine u prirodnim katastrofama tijekom 2020. godine i nadalje, te inventivnošću i imaginacijom poetskoga diskursa kao psihološkim obrambenim mehanizmom prebrodila društvenu i intimističku traumu zbog poraznoga zbivanja u realitetu. Moć poezije uz moć ljubavi i harmoničnog odnosa između muža i žene zadivljuju čineći ovu zbirku humanom i svijetlom.

Durđica Garvanović-Porobija